

**ДІЯЛЬНІСТЬ АНАСТАЗІЇ ОСТАПЮК – ГОЛОВИ
СОЮЗУ ЖІНОК ВЕЛИКОБРИТАНІЇ, – ЯК ЗРАЗОК
ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ ЕМІГРАЦІЇ**

“Життєвий шлях української жінки важкий і тернистий, тісно пов’язаний із долею України”.

А. Остапюк.

Інформаційний потенціал фонду відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) є одним з найбільших серед фондів подібного типу в Україні. Він користується особливим попитом у зв’язку з останніми подіями у нашій країні.

В умовах сучасної України, коли після революції гідності 2014 р. вона стала епіцентром світової геополітики, символом боротьби народу за свої права, значно актуалізується тема ідентифікації українців, тема збереження української самобутності. І з новим інтересом вглядаємося ми в життя наших співвітчизників, яких хвилі світових воєн розкидали по різних кінцях світу, і які змогли зберегти в важких умовах чужини історичну пам’ять і присвятити своє життя ідеї відродження їх Батьківщини – незалежної самобутньої України.

Історія інколи дивно розставляє акценти, і минуле при більш пильному розгляді відкривається несподівано, непередбачувано й новими гранями. Так сталося й з переглядом діяльності Анастазії Остапюк – голови Організації Українських Жінок Великої Британії (ОУЖ), архів якої нині зберігається у відділі зарубіжної україніки (далі ВЗУ) НБУВ. Цей архів був привезений з Великої Британії співробітником нашого відділу, креативним і невтомним Юрієм Покальчуком (1941–2008)¹. Він багато зробив і для формування й наукового освоєння джерельної бази історії української культури, розшукав і надрукував, супроводивши коментарями, чимало важливих матеріалів до історії України, що збе-

---

¹ Ю. Покальчук працював старшим науковим співробітником у ВЗУ НБУВ у 1992–2000 рр. Хоча формально він перестав бути співробітником ВЗУ у 2000 р., до кінця життя продовжував співпрацю з ним, і завжди приносив у відділ свої публікації, а також книжки й матеріали, привезені з діаспори.

рігалися в архівах США і Європи, познайомив читачів з багатьма важкодоступними для дослідників еміграційними виданнями. Непересічний його внесок також у комплектування фонду ВЗУ НБУВ.

Після проголошення незалежності України, Юрій Володимирович їздив по багатьох країнах світу, перевозив до ВЗУ книжки, видані у тих країнах, архіви діячів української діаспори. Він був письменником, перекладачем, знав 11 іноземних мов. Публікував матеріали про українську діаспору та її діячів, з якими протягом життя підтримував дружні стосунки. Вчений відкривав Україні світ у своїх численних публікаціях і перекладах, та популяризував Україну у світі.

Ю. Покальчук фактично започаткував опрацювання і видання нових і важливих документальних матеріалів, пов'язаних з діяльністю наших земляків українців у туманному Альбіоні.

Вивчення діяльності українців у Великій Британії була однією з пріоритетних тем для нього. У результаті поїздки до цієї країни, спілкування з українською діаспорою, яка жила в ній, він написав книжку “Українці у Великій Британії” (Львів (“Кальварія”), 1999, 144 с.). Вона стала єдиною його цілісною працею щодо діяльності української діаспори в різних країнах світу. Про українську діаспору інших країн були статті, залишились його доповіді на конференціях, виступи на численних форумах, творчих зустрічах, концертах.

Анастасія Остапюк, як один з найстаріших лідерів українського руху у Великій Британії, була в колі найближчих британських знайомих Ю. Покальчука. Взнавши про визначний – трагічний й непересічний життєвий шлях пані Анастасії – Юрій Володимирович ініціював написання нею спогадів.

В архіві зберігся лист Ю. Покальчука до А. Остапюк від 5.10.1997 р.: “Шаную Вашу багатолітню працю для нашої української справи, – писав Юрій Володимирович, – і переконаний, що Ваша книжка є важливим і вартісним внеском у історію української культури і політики, в історію життя наших земляків у далекій Британії. Я написав чимало про українців у Великобританії, а тому знаю дещо про цю справу. Але у Вас це історія Вашого життя, туди вкладені душа і серце. Це документ епохи і тому є до нього особливий інтерес”². Далі обговорюються процеси підготовки книжки до друку, особливості редагування її тексту згідно норм сучасної української мови.

---

² Архів А. Остапюк, що зберігається у ВЗУ НБУВ, не опрацьовано. Зноски на документи з нього подаються у тексті з зазначенням назви документа, та дати – за наявності її.

О. Супронюк, Діяльність Анастазії Остапюк ...

У результаті книжка мемуарів Анастазії Остапюк під назвою “В неznане завтра” була підготовлена й видана у Львові (Видавництво “Кальварія”, 1998, 240 с.; іл.). Вона вийшла з логотипом “Керівник проекту Юрій Покальчук”.

У присвяті відзначено: Подяка: “Ця книжка побачила світ лише за великою допомогою Всечесного отця УАПЦ Богдана Матвійчука. Вдячна своєму чоловікові та синам, що підтримували мене морально в цій праці”³.

Згаданий у присвяті отець Богдан Матвійчук, парох Української автокефальної Церкви в м. Олдгамі, відомий у Британії своєю доброчинністю, він докладав значних зусиль до процесу підготовки й виходу спогадів Анастазії Остапюк у світ.

Архів пані Анастазії було передано до ВЗУ НБУВ у 2000 р. У супровідному листі від 7.08.2000 до п. А. Бровкіна, заступника директора НБУВ, авторка писала: “... Час так скоро минає в нашому віці, а є бажання в мене доручити-подарувати до Вашої бібліотеки наукової для майбутніх студій науковцям молодій незалежній Україні всі мої архіви та важне спілкування листовне з визначними особами, часто членами Уряду англійського, коли ще в той час на моїй Батьківщині урядувала Радянська влада з Москви”. У другому листі, до п. Бровкіна, від січня 2001 р., зазначалося: “Пересилаю на Вашу адресу мої архіви, може хтось колись поцікавиться ними... На переломі тисячі літ бажаю Вам і Вашим співробітникам успіхів у так корисній праці для добра України – нашої Батьківщини”.

В архіві А. Остапюк збереглися документи до історії діяльності ОУЖ Великої Британії, листи, звіти, відозви, програми діяльності, статті-виступи на форумах і конференціях, спогади свідків і учасників голодомору, гонінь, терору, геноциду, списки жертводавців на різні проекти, та інші документи українською і англійською мовами.

Книжка ж спогадів А. Остапюк “В неznане завтра” складається з таких розділів: “Передмова”; “В неznане завтра”; “На громадській праці в українській спільноті у Великобританії”; “Доповіді та промови”; “Світлини”; “Біографія”; “Документальні матеріали”.

Із неї ми дізнаємося, що авторка пройшла нелегкий і непересічний шлях емігрантки. Юною дівчинкою вона була вивезена з рідного села на примусову працю до Німеччини. Далі табори ДіПі, праця в

---

³ Анастазія Остапюк, *В неznане завтра*, Л. (Кальварія), 1998, с. 7.

повоєнній Англії, де згодом вона очолила Український Жіночий Рух. У книжці глибоко емоційно висвітлюється життя українки-патріотки, яка через довгі роки закордонного життя пронесла в своєму серці любов до рідного краю і віддалася з усією повнотою служінню ідеї виховання української молоді в українській спільноті у Великій Британії і утвердженню усіх можливих на ті часи зв'язків українців Великої Британії з Україною⁴.

У “Слові автора”, одній з передмов до спогадів, авторка писала:

Коли у 1942-му році, “...залишаючи дорогу Україну не зі своєї волі, а з наказу нових окупантів-німців, їхала я на примусову працю в чужину з думкою, що невдовзі закінчиться війна та ми всі тодішні «раби» повернемося до своїх рідних на Батьківщину. Але доля склалася інакше. Прийшлося мандрувати чужими дорогами довгі роки...

У собі прагнула зберегти велику любов до України, різні традиції, співучу материнську мову, християнські переконання й любов до рідної Церкви та до українського народу, який і по війні стогнав під московською окупацією та складав велику жертву в боротьбі за своє існування.

Той великий духовний спадок, винесений з батьківського краю, спонукав українську людину на чужині жити для України й хоч чим-небудь допомагати в її прагненні до Волі. Кожний по своїй волі брав участь у щоденній праці української спільноти в ім'я України.

У країні, де мені довелося жити, дуже мало знали про Україну та її народ, то ж треба було братися до роботи, найперше багато розповідати про правдиву історію України та про те, що творило Націю.

Наша українська спільнота прагнула зберегти все, що зв'язувало нас з рідним краєм. Вклала я й свою частку в цю працю. Сподіваюся, що змогла хоч у деякій мірі виконати свій обов'язок як українка в ім'я України”⁵.

Життєвий шлях Анастазії Опанасівни Остапюк (дівооче прізвище Журавель) у загальних рисах такий. Народилася 5.05.1923 р. в м. Звягелі, тепер Новоград-Волинський, на Житомирщині, в родині свідомих

⁴ Див. рецензію на книжку: О. З. Сора, *3 Альбіону – “В незнане завтра”*, Українське слово [Париж], 2841 (1998).

⁵ А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 13.

О. Супронюк, Діяльність Анастазії Остапюк ...

українців. Дістала початкову освіту в м. Звягелі, а фахову в Житомирській акушерській школі-технікумі.

Із дипломом фельдшера отримала роботу в м. Мирополі (Україна).

Потім почалася Друга світова війна. Після приходу німців в Україну, пані Анастазія разом із тисячами української молоді була насильно вивезена до Німеччини на примусову працю, де працювала до приходу американських та англійських військ після капітуляції Німеччини. У Німеччині познайомилася з Петром Остапюком, який згодом став її чоловіком. Одружилися в таборі в Галендорфі в Німеччині у 1945 р. Проживаючи у таборі втікачів у Галендорфі, працювала старшою медсестрою в табірному шпиталі.

До Великобританії прибула з чоловіком у червні 1947 р. Громадською діяльністю почала займатися вже в таборах втікачів, належала до табірної управи, до санітарно-гуманітарної служби в управі та була членом української жіночої організації в Німеччині.

В Англії стала членом Союзу українців у Великобританії (1947), а через рік – членом Організації українських жінок. У 1951 р. очолила гурток ОУЖ у місті Бері, де жила, і керувала цим гуртком протягом семи років. У 1951 р., будучи делегаткою на загальних зборах ОУЖ Великобританії (відбувалися у Лондоні), увійшла до центральних органів ОУЖ Великобританії (як член контрольної комісії).

Від 1951 р. до кінця 1990-х входила до централі ОУЖ, спочатку як член контрольної комісії, потім як скарбник централі, як заступниця голови централі ОУЖ, і 21 рік була головою Централі ОУЖ. 13 років належала до керівних органів Союзу Українців у Великобританії як член Ради Союзу Українців у Великобританії. Очолювала Центральний комітет у Великобританії з відзначення ювілею Лесі Українки та княгині Ольги. Брала активну участь у праці комісії в крайових комітетах. Викладала для студентів-українців у місті Манчестері (курс в Інституті Суспільно-політичної Освіти). Була головою товариства “Консервативних Приятелів За Незалежну Україну”, головою комітету в Манчестері з допомоги українським політв’язням, переслідуваним у Радянському Союзі, та окружною головою комітету з відзначення 50-річчя голодомору в Україні. У 1975 створила курс у заочному університеті в Англії “Open University” з соціальних наук (соціологія, психологія, географія, політика, література, мистецтво, релігія, музика). У

Манчестері очолювала зовнішні зв'язки відділу Союзу Українців Великобританії. Була Почесною головою ОУЖ Великобританії”⁶.

Основна частина громадського життя А. Остапюк була пов'язана з діяльністю в ОУЖ Великої Британії. Ця організація утворилася 21–22 серпня 1948 року, коли були скликані установчі збори й обрано Головну Управу. ОУЖ стала Секцією Союзу Українців Великобританії (який складався переважно з чоловіків, бо в основі своїй вибудовувався з колишніх вояків).

Базу діяльності ОУЖ регламентував “Правильник ОУЖ”, який був схвалений Президією Ради СУБу і фактично й досі є основою діяльності цієї організації у Великобританії (хоч за більш як півстоліття її існування додалося в роботі її чимало аспектів і відтінків, особливо після здобуття Україною незалежності). Напрямок діяльності і мета – пропагувати українську культуру й історію у Великобританії, поширювати їх серед своїх земляків і вивчати⁷.

Із “Правильника” бачимо, що завданням жіночої організації було розвиток і передавання у спадок молодшим народних традицій і звичаїв – готування народних страв, навчання українським народним вишивкам, мистецтву народного виготовлення одягу, малювання писанок та ін.

Згодом, із постановням шкіл жінки активно долучилися до громадської праці з дітьми як виховательки і вчительки, а також до діяльності молодіжних організацій “Пласт” і СУМ (Спілки Української Молоді).

ОУЖ разом з іншими жіночими організаціями постійно брала участь у політичних акціях українців – у вічах і демонстраціях на захист прав українського народу, у протестах проти репресій в Україні. Згодом ОУЖ вже сама ініціювала такі акції, контактуючи з аналогічними жіночими організаціями – й англійськими, й інших народів, які жили у Великобританії, заохочувала їх долучатися до політичних заходів, пов'язаних насамперед з Україною. Ставилось питання про становище жінки в СРСР і зокрема в Україні.

Фінансувала діяльність ОУЖ протягом перших 10 років Централь Союзу Українців Британії, а з 1956 р. організація перейшла на самостійне фінансування і провадила свою діяльність переважно за рахунок членських внесків.

---

⁶ А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 229–230.

⁷ Ю. В. Покальчук, *Українці у Великій Британії*, Л. (Кальварія), 1999, с. 97–100.

ОУЖ опікувалася хворими й самотніми українцями старшого віку, члени організації відвідували їх у їх помешканнях або ж у лікарнях. Саме ОУЖ влаштувала розвагові традиційні вечори у всіх відділеннях СУБу.

Після набуття Україною незалежності праця ОУЖ була великою мірою спрямована на допомогу Україні у її розвитку і становленню державності. “Зокрема, однією з наймасштабніших акцій ОУЖ стосовно України було відправлення двох вантажівок з одягом і ліками до Києва і Львова на допомогу дітям-сиротам у дитячих будинках, а також хворим і тим, хто перебуває у тяжкому матеріальному становищі”. Організовано Фонд матері й дитини, який збирає гроші на допомогу дітям – жертвам Чорнобильської катастрофи⁸.

У другій і третій частинах книжки “В незнане завтра”, “На громадській праці в українській спільноті у Великобританії” та “Доповіді та промови” опубліковано тексти, які готувала пані Анастазія, – її лекції, виступи, звернення тощо. Вражає широта її творчого діапазону, інтерес до різнопланових тем історії та мистецтва України, глибина і послідовність викладу думок. Видно, що людина багато читала, багато думала (це при тому, що завантаження громадськими й родинними справами було дуже великим)⁹.

Серед текстів, які авторка проголошувала з нагоди різних подій, а потім опублікувала в своїй книжці, бачимо, наприклад: “Заповіді українки на чужині”, “Наше завдання в еміграції”, “Українська жінка у вільному світі з точки зору праці для української визвольної справи”, “Як зберегти українську мову на чужині”. “Погляд матері-українки – членкині ОУЖ на проблеми молоді на теренах Великобританії”, “Свята Софія”, “Про Золоті Ворота”, “Відновлення української державності”, “В пошану Ольги Басараб”, “Жінка України – Алла Горська”, “Український національний герой – генерал Тарас Чупринка”, “Оксана Мешко”, “Славної пам’яті Михайла Сороки”, “Наша допомога Україні”, “Коротка історія української вишивки”, “Рушійна сила української родини”, “День незалежності України – 24 серпня 1991 року” та ін.

Частина подібних текстів збереглася і в архіві А. Остапюк. Наведемо деякі приклади текстів доповідей, які збереглися в архіві. В про-

---

⁸ Ю. В. Покальчук, *Op. cit.*, с. 104.

⁹ З книжки Ю. Покальчука “Українці у Великій Британії” (с. 18) дізнаємось, що лише 3 відсотки українців, що прибули до Великобританії у 1947–1950 рр. мали закінчену середню або вищу освіту.

мові “73 роки під диктатом червоної Москви...”, авторка подає своє бачення цього етапу в історії України:

“Це в першу чергу страшний геноцид. 7 мільйонів знищено голодом. Це масові розстріли невинних людей в Києві, Одесі, Львові, Луцьку, Вінниці, Золочеві, Умані, Самборі, Стрию, Дніпропетровську, Івано-Франківську і т. д. і т. д. Це поголовне нищення української інтелігенції, духовенства. Йде проливання крові українських синів, дочок в теренах чужих народів. Це відібрання від нас нашої мови, це нищення українського шкільництва. Це шантаж, провокації, навіть цього вже досить, щоб сказати окупантові – Ні!

...Сьогодні тисяча і більше різних перешкод до демократизації і незалежності України. Сьогодні вже голосно підносить свої вимоги наш народ, де каже: «Не будуйте в Україні атомних електростанцій. Не привласнюйте наші народні природні багатства і національний прибуток. Не винищуйте нашого народу чорнобильями, не вбивайте нас радіацією, не засуджуйте на вмирання цілі покоління. Не затруйте наші води і повітря смертельно шкідливими хімікатами. Не розпоряджайтесь нашою волею, нашим життям. Єдиний гарант нашого життя – це українська Самостійна Соборна держава»”.

Із доповіді на загальних зборах в Манчестері (17–18.10.1987):

“Здавалося б, що лише вчора починали ми всі наше організоване жіноче життя, але насправді за кілька місяців Організація Українських Жінок в Великобританії відзначатиме 40 років тяжкої наполегливої праці для добра нашого українського імені та нашого народу. Через всі ці роки наша праця була спрямована для потреб і допомоги поневоленій Україні та завданню зберегти нашу молодь для України”.

“Молоді жінки, яких матері прибули на цей терен як політичні емігрантки, які були незгідні з поневолювачем України, росли, виховувалися і набирали любові до всього українського в цілком інших обставинах, але все ж таки, вони знаходять своє коріння в українському світі. Багато з них говорять чудовою українською мовою. А знаємо, що мова – це душа народу... Ми всі залишили рідну батьківщину Україну не тому, щоб її забути, а навпаки, щоб тут, у вільному світі для неї жити, працювати і ширити правду про славу історію нашу, героїчну боротьбу у змаганні до волі і незалежності. Всі ми однаково спільно відповідаємо за це тут, на чужині, в ім'я братів і сестер наших, яких голос не доходить з-за залізної

О. Супронюк, Діяльність Анастазії Остапюк ...

заслони. Стіймо міцно на позиціях ширення правди про Україну, про її долю, для прискорення волі нашому поневоленому, але нескореному народові, а кінцева мета – це Самостійна Україна”.

У листі до Управління Крайової Ради Союзу Українок м. Івано-Франківська від 15.11.1991 А. Остапюк писала:

“...Туга за Батьківщиною не покидала нас ніколи. Ми під Покровом і Проводом рідних церков старались сповнити хоч частково свій обов’язок перед Батьківщиною, яка опинилась в тяжкій неволі під червоним окупантом... Найбільша подія – це відновлення церков для наших вірних. Правда, мовлена вголос і привселюдно, стала тою зброєю світла, перед якою не міг встояти тоталітарний режим. На [боротьбу] з облудним режимом став воскреслий народ, який піднімається до висоти вселенської християнської моралі та побудови Незалежної Соборної Демократичної України. Сьогодні душевно ми всі з вами, з вашими здороводумаючими діячами в Україні. Дай Боже, щоб ми всі дожили хвилини, коли задзвонять дзвони Волі в Святій Софії та у Львівському Святому Юрію...”

Дуже зворушує промова авторки під час зустрічі з Владикою Української автокефальної Православної Церкви у Великій Британії, Йоанном (Деревянко) від 24.02.1996:

“Всечесні отці, Високодостойні присутні на сьогоднішній святковій зустрічі, великої ваги події. Дозвольте привітати Вас, Владико, з Вашими Духовними отцями та вірними церкви, від себе, мого чоловіка та наших синів, і подякувати за можливість зустрітися з Преосвященним Владикою!

Багато років минуло від часу, як ми всі попрощалися зі своїми рідними батьками, приятелями, з рідною Землею, з Україною, їдучи в Незнане завтра, їдучи в світ чужий, щоб працювати для України.

Туга за батьківщиною нас не покидала ніколи. Ми всі під покровом і проводом Рідних церков старалися сповнити хоч частково свій обов’язок перед Батьківщиною, яка була в тяжкій неволі під червоним окупантом Москвою. Кожний з нас був тим самообраним амбасадором України по своїх спроможностях.

І ось вже п’ятий рік як повіяв свіжий вітер з України, з-за хмар, ґрат, в’язниць, знущань й переслідування нашого народу, показалося сонце для знедолених братів, пропав страх людини перед московським окупантом. Молитви не пішли на марно. ... На чу-

жині ми черпали науку з проповідей духовенства, ми багато засвоювали в життя батьківську духовну пораду через нашу церкву, яка найсильніше єднає нас в християнську родину. Ви, Владико, вибрали цей світлий, часто тернистий шлях, щоб служити Богові і своєму Українському Народові. Ви винесли з України глибокі духові вартости, нашу церкву, велику героїчну традицію, невмирущу любов до свободи і вільної національної творчості. Ви засиляли молитви Всевишньому для покращення долі нашого народу та прискорення волі Україні.

Воля в Україну завітала, в молитвах просимо Бога, щоб і єдність завітала серед вірних нашого народу. Нехай Всевишній нагородить Преосвященного Владика здоров'ям на благо церкви в ім'я незалежної України”.

Вітаючи з ювілеєм 20-літнього служіння Богові й Україні й українському народу, Отця Євгена Небесняка, п. А. Остапук відзначала:

“...Нас єднає спільна мова, традиція, любов до свого українського народу, та вже найбільше до рідної церкви. Сповнилася бажана мрія всіх українців, розсіяних по чужих краях, в ім'я якої ми всі працювали: побачити Україну незалежною. І ось вже 8-ма річниця незалежності нашої Батьківщини-України. Всевишній вислухав всі Ваші і наші молитви і зіслав свої ласки на народ і його споконвічну землю. Всечесний Ювіляте, перед Вами ще довга дорога служити Богові і Україні та нашому змученому народові. То ж дозвольте побажати Вам світлого майбутнього для церкви і народу, з якого Ви походите!”

Українська жінка в еміграції молилася за нас, за український народ. Вона мріяла: “Дай нам Боже, щоб нас спіткала краща доля, щоб ми всі дожили хвилини, коли задзвонять дзвони Волі в святій Софії і святому Юрі для нашого народу” (З промови А. Остапук з нагоди річної конфедерації ОУЖ у Великій Британії за 1990-й рік).

Серед документів в архіві Анастазії Остапук знаходимо спогади свідків сталінських звірств 1945–1953 рр., колишніх в'язнів концтаборів, жертв депортацій з західноукраїнських земель у 1950-х рр., які самі були учасниками і жертвами цих подій.

Книжка спогадів авторки дає багатий матеріал для роздумів про роль української жінки в еміграції у збереженні української духовності. У зв'язку з цим привертає увагу стаття “Завдання української жінки в еміграції”. У ній зазначається:

“Виховання дітей – це одне з найважливіших завдань людства, а куди більш важливим воно є для поневоленого народу, якими є українці протягом століть. Колись хтось із психологів стане відшукувати джерела духовних натхнень та їхнього збереження в ті важкі сторіччя нашої неволі. Тоді об’єктивна й пряма буде його відповідь: українську націю, культуру й духовність зберегла українська жінка-мати. Українська жінка зберегла для своєї нації релігію, рідну мову, пісню, перекази, думи козацької слави, звичаї, історію й національну душу. Українська жінка-мати впливає в душу своєї дитини ту безмежну любов до всього рідного, і тієї любові навіть ворог-кат смертю не може знищити, бо в душі нашого народу лежить святе й незламне бажання жити вільною людиною на рідній землі, у своїй Незалежній Соборній Державі. Завдяки нашим свідомим українським жінкам, ми не загубили в темряві неволі обличчя українця-героя, українця-державника, українця-воїна... наша рідна мова пережила всіх своїх ворогів і живе понині. А до нас, як дітей своїх, ставить наша мова свої вимоги, щоб ми її шанували як слід і дорожили нею як найдорожчим скарбом”¹⁰.

Завершити цей фрагмент можна рядками з “Заповідей українки на чужині”, які стали маніфестом української жінки в еміграції: “Повертаючись на рідну землю, поверни їй твоїх дітей, свідомих і гідних українців”¹¹.

Таким чином, наведені матеріали свідчать, що А. Остапюк робила все, щоб дбайливо зрошувати інтелектуальний потенціал оточення, в якому перебувала, пробуджувати національну свідомість людей, розповсюджувати знання про історичний розвиток України та її майбутнє.

Зі спогадів п. А. Остапюк дізнаємось, що у середині 1980-х років вона створила “Консервативне Товариство за Незалежну Україну” (“Conservative Friends of a Free Ukraine”).

В одному з документів архіву (зверненні (до невстановленого адресата) від 2.012.1984), читаємо: “Від довшого часу розвиває корисну працю Консервативне Товариство приятелів за незалежну Україну, початок якого був і є в Манчестері”. “Праця для нашої української справи, а це – ширити правду про наші змагання до волі українського народу, домагатися українською мовою радіопередач на поневолену Україну

---

¹⁰ А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 62.

¹¹ Ю. В. Покальчук, *Op. cit.*, с. 96.

через BBC і багато важливих справ, які лише користь принесуть нашій спільноті. Ця праця робиться нашими англійськими приятелями, впливовими особами, там, де ми не маємо можливості і доступу. На цю працю потрібні фінанси, тому я дозволю від імені Управи просити Вашу Шановну Управу уділити щедрю дашку на цю корисну працю, за що будемо дуже вдячні. В членах нашого товариства вже є більше як 10 членів Парламенту сьогоднішнього та багато членів англійців впливового характеру”. “На наших засіданнях часто бувають наші українські діячі з Членства СУБ-у та інших наших організацій, як також постійно інформуємо нашу Централю СУБ-у в Лондоні про перебіг і плани праці цього товариства. Залучую для Вашої інформації летючку, як також будемо звітувати про свою працю на сторінках «Української думки». Згори сердечно дякую за Вашу Увагу. Остаюсь зі щирим привітом і правдивою пошаною. Анастасія Остапюк, Голова Товариства англійських приятелів на незалежну Україну”.

Спочатку англійські колеги були активними в підтримці цієї діяльності, платили членські внески. П. Анастасія зуміла залучити до нього близько 30 членів Парламенту: “Маємо багато знайомства серед впливових англійців, які стараються допомогти українцям в нашому прагненні до волі”¹². Але знайшлися й такі люди, що закликали бойкотувати це Товариство¹³. Збереглися і свідчення, як важко і з якими труднощами доводилося класти ці “цеглинки” у справу оприлюднення правдивої історії України і справу її визволення від окупації Москви. На Сесії СФУЖО (Світової Федерації Українських Жіночих Організацій), наприклад, де п. Остапюк виступила з доповіддю як очевидець голоду в Україні 1932–1933 рр., це не сподобалося частині учасників і на її виступ реагували хвилиною негативу¹⁴. “Українська громада розсварена, завершує думку авторка, – а найбільшою причиною є політичні переконання, тому одні других не хочуть зрозуміти”¹⁵.

Із документів архіву дізнаємося про різнопланову допомогу українських британців Україні, – вони опікувалися і допомагали військовим інвалідам і сиротам в Україні, надсилали кошти, приймали на лікування до себе (Звернення Володимира Казимира Ленчика “До Президії Ради Союзу Українців у Великій Британії” від 24.07.1997).

---

¹² А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 35.

¹³ *Ibid.*, с. 33–34.

¹⁴ *Ibid.*, с. 34.

¹⁵ *Ibid.*

Життя українців у Британії не було легким і безхмарним. Їм було дуже нелегко: мало коштів, мало їжі, дуже важка праця. Але вони прижилися в новій країні, оскільки були дуже працьовитими. Крім багатьох проблем, які супроводжували людей у побутовому і громадському житті, було багато труднощів, пов'язаних з розчаруваннями, відсутністю єдності серед українців. Так історично склалося, що українці не дуже були схильні бути об'єднаними, і діаспора в цьому відношенні не була винятком. Всім відомо про дві частини українців у британській діаспорі, Бандерівців і Мельниківців, які майже півстоліття продовжували шкідливий поділ української громади не тільки в політичному, а й у громадському й церковному житті. І лише перед лицем великих загроз в Україні, у 2013-му р. там почався процес консолідації українського націоналістичного руху.

У листі (який зберігся в архіві) одного з членів української громади Великої Британії, інженера Петра Маслія до п. Анастазії Остапюк від 1990-го, обговорюється нелояльне ставлення ОУЖ у м. Ноттінгамі до дітей з Чорнобиля з України: “Пролог для Вашої інформації, а так і для других: Не падайте духом, бо не живемо для збунтованої голоти, а для Бога й України, а це щось найдостойніше й найшляхетніше. Пам'ятайте латинське «Ad maiorem natus sum!» Я вроджений для чогось вищого!! (Не для псування нервів із неграмотними жуліками!) На все добре! Слава [Україні]!” Петро Маслій.

У іншому листі (14.12.1988) інженера Петра Маслія до Анастазії Остапюк знаходимо: “... Я маю свідомість ситуації і сприймаю все без найменшого болю, розчарування чи ненависти. Я дещо постарівся, помудрішав вболівати і приймаю реальність теперішнього стану-положення. Наш Вашингтон ще не народився”.

Справляють враження листи наших сучасників, земляків п. Анастазії, які почали активно писати до рідних та знайомих з діаспори вже з набуттям Україною незалежності, коли впала залізна завіса. Вони збереглися в архіві. Відчинилося довгождане вікно в Україну, отримали можливість приїздити в Україну ті, хто прожив ці складні роки в Британії. І навпаки, наші співгромадяни почали мандрувати за кордон. Почали відновлюватися взаємні контакти, з одного боку, ці листи наповнені любов'ю й співчуттям, а з іншого боку, наші громадяни жаліються на нестачу грошей, коштів, на великі ціни в Україні. Якби наші співвітчизники знали, як ті люди в Британії починали своє життя, не маючи нічого, з нуля (все це дуже детально зафіксовано в спо-

годах). І як тяжко вони працювали, щоб мати змогу побудувати собі житло, організувати бізнес, щоб мати можливість прогледувати родину. Важкою кождоденною працею вони збудували своє життя, свій добробут. А громадська робота, яку вони виконували задля відновлення України! Зазвичай вона була безкоштовна, виконувалася за покликком душі і паралельно з роботою, яка давала можливість утримувати родину. І як небагато було тих, хто всю душу вкладав у цю діяльність. Документи свідчать, що жінок-активісток, які дуже переймалися громадською роботою, було мало, і вони, як правило, були перевантажені.

Багато років радянська система вела роботу, спрямовану проти української еміграції в світі. Це й не дивно – в ті роки світове українство несло в собі чимало загрозу для тодішньої тоталітарної держави, якою був Радянський Союз. “Як знаємо, Москва робить все можливе, щоб український народ перестав існувати як окремий народ”, – писала А. Остапюк¹⁶. Вони там, в еміграції, це добре усвідомлювали. “Репресивна машина тоталітарних окупаційних режимів в Україні нищила мільйони невинних людей, у тому числі кращих дочок нашого народу. Усі окупанти жорстоко розправлялися з учасниками національно-визвольної боротьби, яка в Україні ніколи не припинялася, у цій боротьбі славні дочки нашого народу проявили героїзм, якого не знала світова історія”¹⁷. “Але зараз, на новому історичному етапі, здійснилися слова колишніх політ’язнів Івана Гея, Ірини Калинець та ін.: «Ми прагнули розбудити націю зі сну»”¹⁸.

Господь відповів на їхні благальні молитви. Почався новий етап самоідентифікації України, нова хвиля національно-визвольного самоствердження.

Хоча життя української спільноти у Великій Британії добре задокументоване, – наш обов’язок зберегти історичні документи, духовний спадок всіх діячів тієї епохи, які створювали неповторний фон і зріз її. Тому, в контексті нашої теми, ми маємо вивчати життєписи всіх, не тільки основних, а й другорядних учасниць тих змагань, які ідею служіння українській ідеї мали за основну в своєму житті.

Створені українськими емігрантами після другої світової війни інституції існують до сьогодні. Люди в еміграції усвідомлювали свою відповідальність і вкладали працю у справу, яку вважали дуже важли-

---

¹⁶ А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 66.

¹⁷ А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 87.

¹⁸ *Ibid.*, с. 78.

вою для себе: “Праця в ім’я України й добра українського поселення на нашому терені, – це велике досягнення, яке вклало свою цеглинку до прискорення Волі нашому народу, до незалежності України. Радіємо, що з волі Всевишнього, дожили ми до цього ясного дня” (З послання А. Остапюк “До Головної управи ОУЖ у Великій Британії” від 2.10.1993 р.).

Відаючи шану і належне усім, хто зробив внесок у справу племіння ідеї незалежної України, А. Остапюк відзначала: “Нам, що лишилися в живих, працюймо кожна по своїх силах, щоб допомогти нашій Батьківщині Україні вийти з тяжкого стану і зайняти належне місце в колі вільних народів світу!” (Звіт: “До 50-ліття ОУЖ у Великій Британії: Кितिця живих споминів”, 1996).

“Головне, що тримало наших земляків у гурті й спонукало до утримання своїх національних традицій, вивчення в родинах мови, підтримки громадського життя, – відзначав Ю. Покальчук, – це незгасима віра в те, щовнезабарі історична ситуація зміниться, ненависний сталінський режим в СРСР упаде, й Україна стане врешті вільною й незалежною державою. ... Українці у Великобританії, як і всі українці світу в повоенній еміграції довгі роки чекали, що ось-ось, може вже наступного року, повернуться додому, в Україну”¹⁹. Але повернутися швидко не вдалося.

“Багато з них із почуття патріотичного та власної гідності не хотіли набувати англійського громадянства, лишаючись впродовж п’яти десятиліть людьми без держави, без паспорта. Тільки з так званим міжнародним подорожнім квитком («тревел кард»), який давав право їхати до будь-якої країни, окрім СРСР і Польщі, бо саме з цих країн походили наші земляки”.

“Своєю громадянською позицією, відданістю рідній мові, культурі й своєму народові, ті, кого довгі роки радянська пропаганда називала не інакше, як зрадниками, довели, що воювали вони таки проти советського тоталітарного режиму, проти комуністичного жаху, який опанував їхню державу, а не для власної вигоди, не за Німеччину чи якусь іншу країну. Довели вони це довгими десятиліттями важкої праці на чужині, не відступивши від власних принципів і національної ідеї”²⁰. “Британська влада не визнавала існування України як держави, тому

---

¹⁹ Ю. В. Покальчук, *Op. cit.*, с. 34.

²⁰ *Ibid.*

при запитанні про національність на відповідь «українець» йому казали, що нема такої національності. Бо ж у світі національність тотожна громадянству, етнічне ж походження – то вже інша справа. Отож вимагали від українців, аби вони записалися росіянами або ж поляками. Лише окремі з них погоджувалися записатися поляком і одержати англійський паспорт. Переважна ж більшість гідно витримала довгі десятиліття, не дозволивши принизити себе переходом до чужої нації»²¹.

Вони постійно підкреслювали найголовнішу мету їх буття на чужині (розвивати своє громадське життя, плекати рідну мову, культуру, релігію та передавати наші рідні традиції молодому поколінню), а це допомагало поневоленій Батьківщині здобути волю й незалежність.

Книжка спогадів Анастазії Остапюк “В незнане завтра” є непересічним документом про життя українців у Великій Британії. На завершення цього дослідження можна згадати слова авторки: “Українська жінка як в Рідному краю, так і в еміграції не просто частка національної спільноти, а активний і формуючий чинник національного життя. Українська жінка – це невід’ємна частина нації саме тепер, коли вирішується доля нашого народу”²².

“Наступ Москви на український народ на батьківщині та підірвні терористичні дії проти української еміграції, – продовжувала вона, – вимагають повернення українській людині тих високих особистих і громадських чеснот, що їх приніс український націоналізм, який визначає місце української людини”. “Тому результат двобою за долю українського народу вирішується в душі кожного його члена”²³.

Книга п. Анастазії дає читачеві “зразок праці однієї особи, яка протягом довгих років очолювала ОУЖ у Великобританії та вклала свою величезну частку життя для добра в ім’я України, а ще розуміння того, як багато може зробити одна особа задля Батьківщини”²⁴.

Матеріали, які розкривають діяльність Анастазії Остапюк (книжка її спогадів, документи її архіву) є важливою ланкою у відновленні історичної пам’яті, у створенні правдивої історії визвольного руху, і, разом з тим, глибоко емоційним свідченням життя українки-патріотки, яка через довгі роки закордонного життя пронесла в собі непохитну любов до рідного краю і віддалася з усією повнотою служінню ідеї

²¹ Ю. В. Покальчук, *Op. cit.*, с. 34.

²² А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 167.

²³ *Ibid.*

²⁴ М. Ткачук, *Передмова* [в:] А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 12.

О. Супронюк, Діяльність Анастасії Остапюк ...

виховання української молоді в українській спільноті у Великій Британії, утвердженню усіх можливих на ті часи зв'язків українців Великої Британії з Україною.

Поцінування надзвичайних внесків українських жінок у всі сфери розвитку суспільства має не тільки великий економічний чи політичний сенс, – це вияв базової справедливості й поваги до прав людини.

“Українська жінка, її національна свідомість, стійкий характер, знання, послідовність в праці для народу і непохитність у боротьбі – це передумова всіх наших успіхів та запорука безсмертя української нації”, – стверджувала у своїх спогадах Анастасія Остапюк²⁵.

Книжка А. Остапюк, – як писав Ю. Покальчук, – стала політичним явищем і своєрідним підсумком діяльності ОУЖ. “Нині діяльність українських організацій у Великобританії дедалі тісніше пов’язана з Україною. Існує можливість двосторонніх контактів, які приносять цікаві результати і для українців у Великобританії, що врешті мають нормальний зв’язок з Батьківщиною, і для різних організацій і окремих громадян у краї, які отримують у скрутний для України час допомогу від земляків у Великобританії”²⁶.

Ми повинні бути вдячними таким діячам, як Анастасія Остапюк, за їх великий історично-відповідальний внесок у справу збереження української ідентичності в еміграції. У складних умовах життя в інших країнах українська жінка в діаспорі презентувала світові головне – етнічну самобутність України і довела, що жінки – це сила, з якою неможливо не рахуватися. До останнього часу Україна була маловідомою у світі. Українська жінка в еміграції сприяла створенню і ствердженню іміджу України на світовій арені.

---

²⁵ А. Остапюк, *Op. cit.*, с. 167.

²⁶ Ю. В. Покальчук, *Op. cit.*, с. 106.